

E-learning – nieodkryte terytorium

Duża grupa ludzi (w Polsce więcej niż 25% spośród tych, którzy deklarują chęć podnoszenia swoich kwalifikacji) odrzuca możliwość uczenia się przez internet. Wydaje się, że jedynym działaniem mogącym zmienić ich nastawienia do e-nauczania jest przeprowadzenie szkoleń w zakresie wykorzystania tej formy uczenia się. W artykule zaproponowano założenia takiego kursu., Składa się on z trzech części i powinien być realizowany w trybie mieszanym, zaczynając się od spotkań bezpośrednich. Część pierwsza, stacjonarna, dotyczy kompetencji koniecznych dla e-studenta. Druga część, także oparta na bezpośrednich spotkaniach z nauczycielem, winna być poświęcona symulacji e-kursu prowadzonego w pracowni komputerowej pod opieką instruktora. Trzecia część, krótki kurs online, odnosi się do praktycznego wykorzystywania nabytych wcześniej umiejętności.

Ogólnopolskie badania dotyczące oczekiwań społecznych w zakresie kształcenia ustawicznego, przeprowadzone na wiosnę 2008 roku przez Uniwersytet Warszawski na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, finansowane przez EFS, wykazały, że spośród dorosłych osób, które deklarowały chęć podnoszenia swoich kwalifikacji, 68,6 % jako preferowaną formę kształcenia wskazało zajęcia tradycyjne (prowadzone w sali przez wykładowcę)¹, a 25,1% wśród badanych respondentów wyraziło niechęć wobec możliwości kształcenia się przez internet². Jednocześnie ze zgromadzonych danych wynika, że prawie wszyscy respondenci niechętni do korzystania z e-learningu nie mieli wcześniejszych doświadczeń w edukacji za pośrednictwem sieci komputerowej. Stwierdzono również, że już niewielka praktyka w zdalnym uczeniu się za pomocą komputera wystarcza, aby wzbudzić chęć do dalszego wykorzystywania takiej formy zdobywania wiedzy, nawet gdy

---

¹ *Badanie potrzeb w zakresie kształcenia na odległość*, raport z I fazy projektu *Opracowanie metodologii programów i materiałów dydaktycznych do kształcenia na odległość*, Uniwersytet Warszawski dla Ministerstwa Edukacji Narodowej, sponsorowane przez EFS, Warszawa 2008, s. 41.

² Tamże, s. 45.

doświadczenia dotyczą tylko pracy z samouczkami (uczenie się bez nauczyciela i komunikacji z innymi studentami)³.

W świetle wyników tych badań wydaje się, że popularyzowanie edukacyjnego wykorzystania internetu należy rozpocząć od tradycyjnych, stacjonarnych (przynajmniej w części początkowej) kursów uczenia się online, przybliżających odbiorcom zarówno ideę e-nauczania, jak i stosowane narzędzie (platformę e-nauczania). Potwierdzają to doświadczenia COME UW, wynikające z przeprowadzonych, w ramach wielu projektów, różnych rodzajów e-kursów. Poniżej przedstawione zostały przykłady dwóch odmiennych rozwiązań merytorycznych i organizacyjnych, mających na celu przygotowanie do uczenia się przez internet, które stanowiły inspirację do opracowania założeń dla proponowanego szkolenia.

Obserwacje

Przypadek CKE

W 2008 roku COME UW prowadziło, na zlecenie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, kurs dla autorów zadań egzaminacyjnych. Zajęcia odbywały się w dwóch trybach: po 60 godzin stacjonarnie i online. Wszyscy uczestnicy zadeklarowali podstawowe umiejętności posługiwania się komputerem i korzystania z internetu, nie mieli jednak wcześniejszych e-learningowych doświadczeń. Nauka rozpoczęła się spotkaniem, w ramach którego przeprowadzono 4-godzinne szkolenie z zakresu posługiwania się platformą e-nauczania (*Moodle* – platforma wykorzystywana w UW) i podstaw uczenia się przez internet. Zakres szkolenia objął zagadnienia techniczne dotyczące: użytkowania platformy e-nauczania, komunikacji za pomocą sieci, sposobów opracowywania i przesyłania elektronicznych dokumentów. Zajęcia szkoleniowe odbyły się w pracowni komputerowej (każdy uczestnik pracował na oddzielnym stanowisku z dostępem do internetu) pod kierunkiem instruktorów COME.

Część internetowa została tak skonstruowana, aby na efektywne opanowanie materiału i wykonanie wszystkich wymaganych zadań potrzeba było nie więcej niż 5 godzin tygodniowo. Twórcom programu, doświadczonym e-edukatorom, wydawało się, że ta liczba godzin nie jest dużym obciążeniem, nawet dla aktywnych zawodowo nauczycieli, którzy stanowili większość odbiorców w omawianym projekcie. Wbrew oczekiwaniom, dane z ankiet ewaluacyjnych (monitorowany był każdy blok tematyczny) wykazały, że uczestnicy

---

³ Tamże, s. 50.

oceniali zajęcia internetowe jako szczególnie trudne, uciążliwe i bardzo absorbujące – znacznie bardziej niż realizowane w formie tradycyjnej. Nauczyciele niechętnie angażowali się w aktywności w sieci, wykonywali tylko prace obowiązkowe, niezbędne do uzyskania zaliczenia, a komunikacja na forach ograniczała się jedynie do nielicznych pytań organizacyjnych lub technicznych. Jednocześnie obserwowana, ponad 90% obecność na zajęciach stacjonarnych nie pozwala przyjąć, że zniechęcenie dotyczyło całego kursu (z sukcesem ukończyło go 94% uczestników).

Dość negatywny odbiór zajęć online może wynikać z braku umiejętności uczenia się za pomocą komputera. Podczas stacjonarnego szkolenia wprowadzającego skoncentrowano się przede wszystkim na użytkowaniu narzędzia (platformy e-nauczania, przeglądarka internetowa i edytor tekstu) pomijając metody uczenia się za pośrednictwem internetu. Uczestnicy nie wiedzieli, czego oczekiwać od takiej formy nauki, nie rozumieli jej specyfiki. Przykładowo oczekiwali od organizatorów dostarczenia wydrukowanych materiałów, choć te znajdowały się na platformie; nie przysyłali rozwiązań zadań za pośrednictwem platformy, ale oddawali je w czasie zajęć stacjonarnych zapisane na płytach CD lub innych nośnikach. Wyraźnie widoczny był brak zaufania do tej metody kształcenia w początkowej fazie kursu. Wraz z nabywaniem doświadczenia w uczeniu się online, wiele osób zmieniało swoje nastawienie, co potwierdzają wyniki końcowej ankiety ewaluacyjnej, w której 58,3% uczestników oceniło część internetową kursu dobrze i bardzo dobrze, a tylko 16,7 % uznało ją za niesatysfakcjonującą.

Przypadek KMP

W latach 2005–2008 COME wielokrotnie prowadziło, w trybie online, kurs *Komunikacja medialna* dla studentów Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Celem tego szkolenia (o nietrafnej nazwie) było przygotowanie uczestników do korzystania w przyszłości z e-kursów. Ze względu na to, że studenci są przedstawicielami pokolenia korzystającego na co dzień z komputerów i internetu, a studiowanie na UW wymusza pracę w sieci (np. do rejestracji na zajęcia i komunikacji z wykładowcami) nie uwzględniono w programie tych zajęć wstępnego szkolenia z użytkowania platformy e-nauczania. Informacje zwrotne od prowadzących, otrzymywane w różnych latach, świadczą o powtarzających się przypadkach, gdy nieumiejętność pracy z platformą uniemożliwiała efektywne uczenie się. Przykładowo, nieznanostwo zasad korzystania z forum dyskusyjnego na kursie powodowała, że studenci potrafiący podczas konsultacji bezpośrednich dyskutować na odpowiednim poziomie merytorycznym, świadczącym o znajomości poruszanych

zagadnień, mieli poważne trudności z komunikacją asynchroniczną online. Zbyt dużo czasu i uwagi poświęcali na opanowanie narzędzia, przez co nie byli w stanie skoncentrować się na zdobywaniu przekazywanej im w ramach kursu wiedzy dotyczącej specyfiki e-learningu. Niska sprawność techniczna blokowała możliwość praktycznego zastosowania przyswojonych wiadomości.

Wnioski

Sama umiejętność posługiwania się narzędziem e-learningu, bez znajomości środowiska, w którym jest osadzone, nie pozwala na skuteczne wykorzystanie kursu online (przypadek CKE). Jednocześnie, łatwo przewidzieć (przypadek KMP), że poznanie zasad pracy w sieci, nie wspierane kompetencjami technicznymi, również utrudnia, a czasem wręcz uniemożliwia, opanowanie wiedzy przekazywanej za pośrednictwem internetu. W celu osiągnięcia sukcesu w kursie, prowadzonym w trybie online lub z wykorzystaniem *blended learning*, którego uczestnicy nie mają doświadczenia w uczeniu się przez internet (tak jak w opisanych przykładach), trzeba zacząć od dobrego przygotowania studentów do zdalnego uczenia się. Nie wystarczą tylko umiejętności techniczne ani podręcznik użytkownika. Niezbędne jest także przekazanie odpowiedniej wiedzy o idei i metodzie nauczania zdalnego.

Konieczność wprowadzania studentów w sposoby e-uczenia się postulowana jest przez wielu autorów⁴ i od lat realizowana w różnych środowiskach⁵. Oferta skierowana do potencjalnych użytkowników e-kursów wymaga zwykle pracy w sieci, a tym samym adresowana jest przede wszystkim do entuzjastów takiej formy pracy. W ten sposób pominięte zostają osoby, które nie znają e-learningu lub są do niego nieprzyjaźnie nastawione, a stanowią wśród społeczności, do których adresowane jest zdalne nauczanie, znaczącą grupę, o czym świadczą wyniki badań wspomnianych na wstępie. Wskazane jest zatem, aby zajęcia dotyczące kwestii: jak uczyć się w sieci, obejmujące nie tylko naukę użytkowania e-narzędzia, ale również sposoby uczenia się online, prowadzone były w trybie mieszanym. Nauka powinna rozpocząć się od stacjonarnych spotkań z nauczycielem, podczas których przyszły e-student pozna różnice między uczeniem się w tradycyjnej szkole a zdalnym studiowaniem z wykorzystaniem współczesnych środków technicznych, ze szczególnym uwzględnieniem zasad asynchronicznej komunikacji internetowej. Jednocześnie, w pracowni informatycznej instruktor winien przeszkolić przyszłego e-studenta

---

⁴ Np. S. Windeatt, *Are e-learning systems easy to use?, E-learning FAQ for University Teachers*, <http://www.windeatt.f2s.com/ijet/technical.htm>, [23.10.2008].

⁵ Np. *How to Learn Online*, <http://www.newcurioshop.com/proddetail.php?prod=NCS9996>, [23.10.2008] lub *Online Course: How to Learn Online*, <http://www.violetcollection.com/HowToLearnOnline.htm>, [23.10.2008].

w zakresie używania aplikacji komputerowych w e-nauczaniu. Stacjonarne wprowadzenie w e-nauczanie nie wystarczy zapewne, by zmienić niechętną postawę uczestników wobec tej formy zdobywania wiedzy, dlatego należy poprowadzić ich dalej. Następnym krokiem może być symulacja procesu nauczania przez internet, realizowana w sali lekcyjnej wyposażonej w komputery. Przełamanie barier pod okiem eksperta może zmienić nastawienie do e-uczenia się. Dlatego praktyczne wykorzystanie nabytych umiejętności w naturalnych warunkach pracy online (udział w forach dyskusyjnych, zdobywanie materiałów, przesyłanie rozwiązań zadań itp) powinno być dopiero końcowym etapem kursu szkoleniowego .

Założenia kursu wprowadzającego do e-uczenia się

Bloki tematyczne

Pożądane umiejętności e-studenta wskazane w założeniach kursu są szczegółowo opisane w literaturze dotyczącej dydaktyki e-nauczania⁶ i można je ująć w następujące grupy:

- Użytkowanie e-narzędzi:
  - posługiwanie się przeglądarką internetową i klientem poczty elektronicznej (w tym zakładanie i konfiguracja konta pocztowego),
  - logowanie się do platformy e-nauczania, edycja profilu, wyszukiwanie kursów, modułów, materiałów,
  - otwieranie materiałów – tekstowych, graficznych, audio i wideo,
  - komunikacja z nauczycielem i innymi uczestnikami, korzystanie z forów, poczty elektronicznej, komunikatorów,
  - opracowywanie i przesyłanie prac domowych – posługiwanie się wewnętrznym edytorem platformy, tworzenie i przesyłanie plików zewnętrznych,
  - formy materiałów dydaktycznych.
- Specyfika uczenia się online:
  - różnice między uczeniem się tradycyjnym a zdalnym,
  - rola e-nauczyciela,
  - komunikacja na e-zajęciach (język wypowiedzi, wyrażanie emocji),
  - autoprezentacja online,
  - organizacja i planowanie pracy na e-kursie.

---

⁶ A. Clarke, *E-learning nauka na odległość*, Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Warszawa 2007, s. 98–120; *What Makes a Successful Online Student?*, <http://www.ion.uillinois.edu/resources/tutorials/pedagogy/StudentProfile.asp>, [23.10.2008].

- Techniki e-uczenia się:
  - praca z tekstem: analiza i krytyka przeczytanego materiału,
  - wyszukiwanie i filtrowanie informacji w sieci internet,
  - autoweryfikacja poziomu opanowania treści.

Rozkład materiału

Ramowy rozkład materiału zakłada jego podział na trzy etapy realizowane w podanej kolejności. Strukturę hierarchiczną narzucają treści przekazywane potencjalnym e-studentom w poszczególnych etapach. Etap I stanowi podstawę dla wiedzy i umiejętności niezbędnych w następnych fazach, natomiast etap II ma kluczowe znaczenie dla pozytywnego nastawienia do pracy online. Etap III jest doskonaleniem kompetencji związanych z e-studiowaniem.

- Etap I – stacjonarny:
  - wstęp do uczenia się online – wykład,
  - nabywanie umiejętności technicznych – zajęcia w pracowni komputerowej,
  - komunikacja i techniki uczenia się – warsztaty.

Komentarz: każde pojedyncze spotkanie powinno składać się z wykładu, warsztatów oraz zajęć w pracowni informatycznej, a więc zawierać treści ze wszystkich rekomendowanych grup tematycznych.

- Etap II – stacjonarny (sala wyposażona w stanowiska komputerowe dla każdego uczestnika) – symulacja pracy wykonywanej przez e-studenta: logowanie na kurs, otwieranie plików, komunikacja z prowadzącym oraz innymi użytkownikami (budowanie poprawnej oraz kulturalnej wypowiedzi), rozwiązywanie testów, przesyłanie za pośrednictwem platformy e-nauczania zadań domowych, posługiwanie się forum (rozpoczynanie nowych wątków tematycznych, dodawanie postów do dyskusji już istniejących, podkreślanie emocji).
- Etap III – mini kurs online:
  - realizacja zadań technicznych (*wykonaj na platformie, znajdź w internecie, prześlij rozwiązanie*) w przykładowym kursie,
  - praktyczne ćwiczenia komunikacyjne (*weź udział w dyskusji, napisz i prześlij krótką wypowiedź, skomentuj pracę innych*),
  - techniki uczenia się (*wyszukaj, porównaj i skomentuj wiadomości na określony temat*).

Podsumowanie

Spółeczeństwo informacyjne wymaga, aby ludzie ciągle zdobywali nowe umiejętności, poznawali nowe działy wiedzy. Proces nieustannego uczenia się bardzo trudno zrealizować w trybie tradycyjnych kursów. Wymaga to dużych nakładów – zarówno czasowych, jak i finansowych. Dlatego nauczanie za pomocą komputera przyłączonego do sieci powinno stać się głównym trybem pozyskiwania nowych kompetencji. Jednak wśród osób starszych, ale jeszcze czynnych zawodowo, obserwuje się niechęć względem wykorzystania tego medium do nauki. Dotyczy to przede wszystkim tych, którzy nie posługiwali się komputerem w procesie edukacji i przyuczenia do zawodu. Osoby takie chętnie wygłaszają przekonania o niskiej jakości kształcenia za pomocą internetu, choć nie mają żadnych doświadczeń z taką formą uczenia się. Jediną drogą przezwyciężenia niechęci do korzystania z e-kursów jest, jak się wydaje, zapoznanie tych ludzi z procesem edukacyjnym prowadzonym przez internet oraz przygotowanie ich do e-uczenia się, co stanowi cel zaprezentowanych w artykule założeń kursu.

Bibliografia

Badanie potrzeb w zakresie kształcenia na odległość, raport z I fazy projektu *Opracowanie metodologii programów i materiałów dydaktycznych do kształcenia na odległość*, Uniwersytet Warszawski dla Ministerstwa Edukacji Narodowej, sponsorowane przez EFS, Warszawa 2008.

A. Clarke, *E-learning nauka na odległość*, Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Warszawa 2007.

Netografia

How to Learn Online, <http://www.newcurioshop.com/proddetail.php?prod=NCS9996>.

Online Course: How to Learn Online,

<http://www.violetcollection.com/HowToLearnOnline.htm>.

What Makes a Successful Online Student?, Illinois Online Network,

<http://www.ion.uillinois.edu/resources/tutorials/pedagogy/StudentProfile.asp>.

S. Windeatt, *E-learning FAQ for University Teachers*, <http://www.windeatt.f2s.com/ijet/index.htm>

Abstract

Many people (in Poland more than 25% of those who declare the readiness to extend already possessed qualifications) do not want to learn online. To change their attitudes towards online learning it is necessary to conduct a course on e-learning for them. However, it should be a blended learning course with its first part performed in a face to face mode. It is suggested that such a course should consist of three parts. We propose that the first part would take place in a classroom and should deal with all skills necessary for e-student. The second part, also in a face-to-face mode, should be dedicated to simulation of the e-course but performed in a computer room with an instructor. The third part is aimed at practicing and it should be a short but real online course.

Nota o autorach

Izabella Bednarczyk, z wykształcenia psycholog, jest doktorantką Instytutu Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Od kilku lat współpracuje z Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji UW jako koordynator projektów oraz prowadzący kursy internetowe, dotyczące nie tylko zagadnień psychologicznych, ale także dydaktyki i edukacji internetowej.

Leszek Rudak, doktor matematyki, Zastępca Dyrektora Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego. Edukacją zdalną zajmuje się od 8 lat. Wiele lat wykładał na wydziale Matematyki, Informatyki i Mechaniki UW. Jest autorem kilkunastu prac naukowych z matematyki wyższej i dydaktyki e-nauczania oraz wielu artykułów dla nauczycieli, dotyczących edukacji z wykorzystaniem nowoczesnej technologii, artykułów popularyzujących matematykę i informatykę. Jest także współautorem podręczników do matematyki dla liceów ogólnokształcących.